

ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ В МУЛТИЕТНИЧЕСКА СРЕДА

Иван Койчев Господинов
ПГТО „Добри Желязков“ – Сливен

Резюме. Наред с обучението по специалността в професионалното образование съществува необходимост българските ученици да бъдат възпитавани в уважение към хора с различна етническа принадлежност. Настоящата статия разглежда образователна технология, чрез която се постига формиране у учениците на ценностни ориентации, свързани с толерантност, уважение, умение за ефективен диалог.

Keywords: vocational education, intercultural education, emotional intelligence

Придобиването на компетентности, необходими за по-нататъшно обучение и на трудовия пазар по време на професионалното образование има базисно значение. Същевременно с това в съвременната българска образователна система съществуват неразрешени проблеми, свързани с преодоляване на дискриминативни практики, стереотипи и предразсъдъци на етническа основа.

Целта на изследването е да се конструира и апробира образователна технология на обучението по професия „Десенатор на текстил“, специалност „Компютърно проектиране и десениране на плетени площни изделия“ в мултиетническа среда.

Образователната технология на обучение по професия „Десенатор на текстил“, специалност „Компютърно проектиране и десениране на плетени площни изделия“, се основава на рефлексивния подход и се характеризира с иновативност. Значението на иновацията се свързва с два елемента: нововъведение и изменение в дадено явление. Създадената и апробирана от мен образователна технология е иновативна, защото настоящото изследване доказва, че в процеса на професионалното образование в мултиетническа среда успешно могат да се интегрират възможностите на някои интерактивни техники на обучение, така че да се повишат както образователните резултати на учениците, така и тяхната емоционална интелигентност.

По време на експерименталната работа в обучението по специалността са използвани преимуществено интерактивни методи на групова и индивидуална работа по учебния предмет.

За целта разработих серия от план-сценарии на интерактивни методи по различни теми, свързани с развиването на различни компоненти на емоционалната интелигентност, които приложих в уроците по практика.

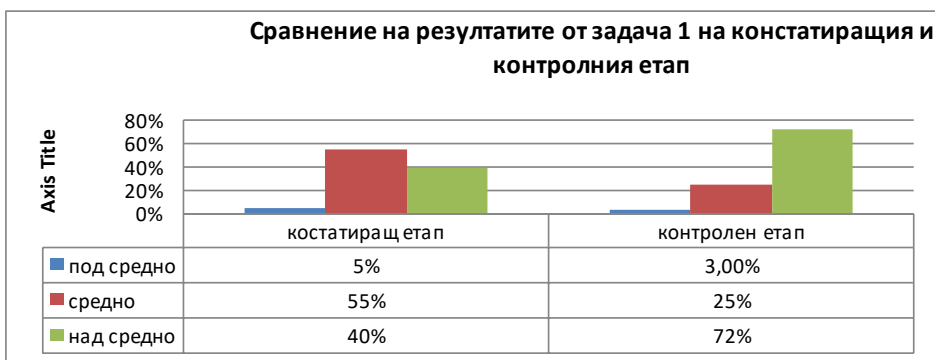
За постигане на целта са използвани следните интерактивни методи и техники:

- техника „Завъртане/Кръг“;
- техника „Светкавица“;
- техника „Светофар“;
- самостоятелнотворческа задача;
- брейнсторминг / мозъчна атака;
- техника „Трите (четирите, петте...) важни неща“;
- техники за взимане на решения – класация на силните и слабите страни;
- brainwriting = 6 – 3 – 5;
- метод на културните асимилатори;
- работа по групи и презентирание на резултатите.

Целта е чрез включването на ученика в контекст на съпреживяване и съвместна дейност в условията на мултикултурна среда, наред с формиране на професионалните знания и умения, да се развива и неговата емоционална интелигентност, която е сърцевината на успешния интеркултурен диалог.

Относно разпознаване дефектите върху плетени изделия, на констатиращия етап 16 ученици са били на ниво средно и под средно – т.е. при тях се очаква напредък след формиращия етап. На контролния етап се установява, че 9 ученици са подобрили резултатите си, което е 56,25% от 16. Графично резултатите по първа тестова задача са представени в диаграма 1.

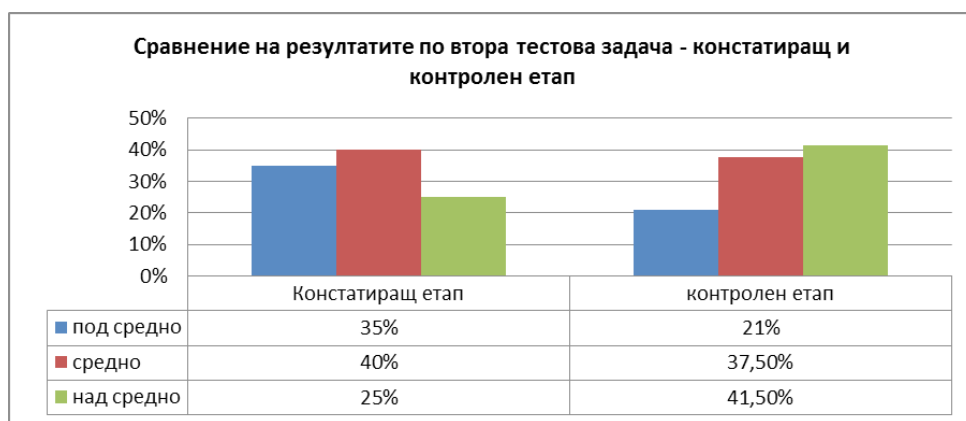
От сравнението на резултатите на констатиращия и на контролния етап се вижда, че ако на констатиращия етап, като цяло, учениците попадат в средно

Диаграма 1. Резултати от задача 1 на констатиращия етап и на контролния етап – сравнение

ниво – 55%, то на контролния етап се наблюдава превес на тези ученици, които показват ниво над средното – 72%. Като цяло, изследваната група ученици има напредък по отношение на уменията за установяване на дефектите при плетене на кръглоплетачни машини с голям диаметър.

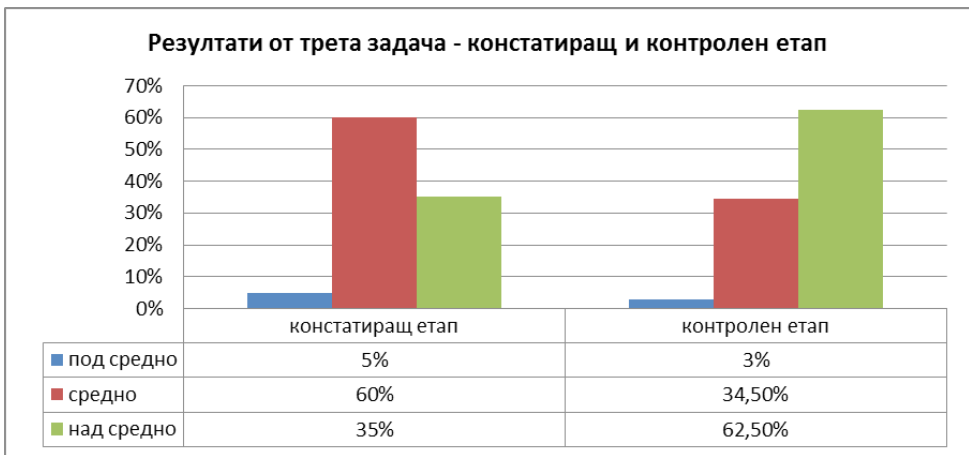
Във връзка с разпознаване причините за възникването на дефектите на констатиращия етап 17 от учениците са показали по задачата ниво средно и ниво под средно, т.е. при тях се очаква да се проследи напредък в резултат на работата на формиращия етап. Индивидуалните резултати показват, че напредък са отбелязали 12 ученици, или това са 70,6% от 17 ученици. Резултатите са онагледени графично в диаграма 2.

Диаграма 2. Резултати от втора тестова задача на констатиращия и на контролния етап

Сравнителната картина на резултатите на учениците относно уменията за установяване на причините за дефектите при плетене на кръглоплетачни машини с голям диаметър съответно на констатиращия и на контролния етап показва следната тенденция: на констатиращия етап най-значимият процентен резултат – 40%, се отнася за учениците, показали средно равнище на умения, а на контролния етап динамиката на съотношението се променя, тъй като тогава преобладават учениците, които са показали ниво над средното – 41,5%.

На констатиращия етап относно задачата да диагностират основните дефекти на плетачните игли, при 17 ученици е установено средно и под средно ниво по задачата. На контролния етап се установява, че 9 от тях са повишили индивидуалните си резултати, което е 53% от 17. Динамиката на съотношението на резултатите от посочената задача на констатиращия и на контролния етап е отразена в диаграма 3.

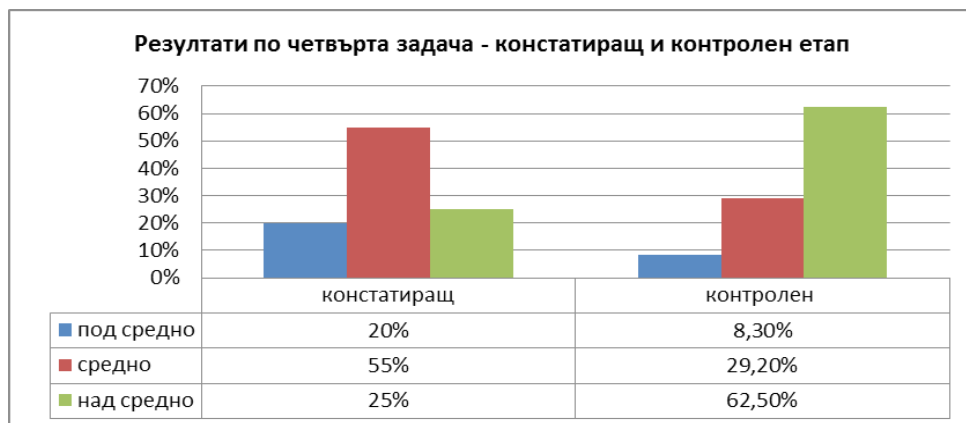
Диаграма 3. Резултати от трета тестова задача – констатиращ и контролен етап

Както се вижда от онагледеното представяне на резултатите в диаграма 3, като цяло, по-добри резултати изследваните ученици са показали на контролния етап. Както при втората задача, така и тук се наблюдава тенденция, свързана с това, че на констатиращия етап най-високите процентни резултати се отнасят до 60% показали средно ниво по задачата, а на контролния етап доминира относителният дял на учениците, които са показали ниво над средното – 62,5%.

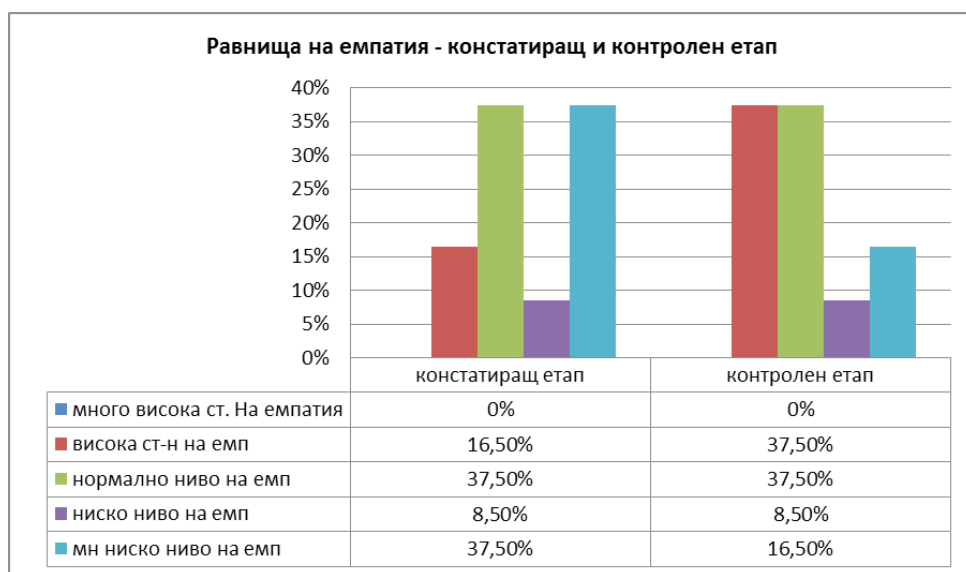
Като цяло, изследваната група ученици има напредък по отношение на уменията за диагностиране на плетачни игли от кръглоплетачните машини.

Резултатите от изследването на всеки от учениците по задачата за разпознаване вероятностните дефекти по трикотаждното изделие, предпоставени от основните дефекти при плетачните игли, на констатиращия и на контролния етап показват, че 18 ученици са имали ниво средно и под средно на констатиращия етап и при тях проследяваме напредъка. На контролния етап е установено, че 14 ученици, т.е. 77,8% от тях, са повишили нивото на уменията си по задачата. Графично представени, резултатите по тази задача на констатиращия и на контролния етап в сравнителен план могат да се видят на диаграма 4.

Както се вижда в диаграма 4, наблюдава се тенденция за повишаване на относителния дял на учениците, които са показали ниво над средното по задачата – от 25% на констатиращия етап на 62,5% на контролния етап. Тенденцията се затвърждава и от понижения дял на учениците с ниво под средното – от 20% на констатиращия етап на 8,3% на контролния етап. Съотношението на регистрираните сред изследваните ученици нива на емпатийност на констатиращия и на контролния етап е илюстрирано в диаграма 5.

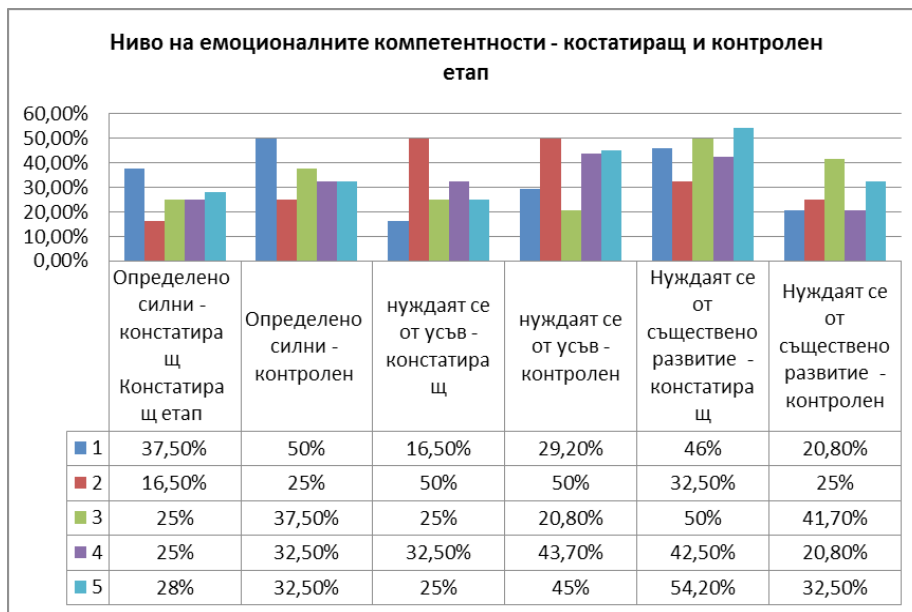
Диаграма 4. Резултати от четвърта тестова задача на констатиращия и на контролния етап

Диаграма 5. Съотношение на регистрираните сред изследваните ученици нива на емпатийност на констатиращия и на контролния етап

Динамиката на емоционалните компетентности на изследваните ученици на констатиращия и на контролния етап е представена в диаграма 6.

Относителният дял на учениците със силна емоционалната осъзнатост се е повишил от 37,5% на констатиращия етап на 50% на контролния етап. Съ-

Диаграма 6. Динамика на емоционалните компетентности на изследваните ученици на констатиращия и на контролния етап

Легенда:

1. емоционална осъзнатост
2. способност да контролираш и показваш чувствата си
3. вътрешна мотивация
4. съпричастие
5. способност да влияеш на емоциите на другите

щедременно е намалял дялът на учениците, чиято емоционална осъзнатост се нуждае от съществено развитие (от 46% на констатиращия етап на 20,8% на контролния етап).

Вследствие на работата по време на формиращия етап се е повишил и процентът на учениците, които имат силна способност да контролират и показват чувствата си – от 16,5% на 25% съответно на констатиращия и на контролния етап.

Повишени са и относителните дялове съответно на учениците с определено силна вътрешна мотивация, съпричастие и способност да се влияе на емоциите на другите.

Нагласата на ученика ефективно да ръководи и развива взаимоотношенията си, се отразява позитивно относно неговата способност да разбира и контро-

лира собствените си емоции и да бъде съпричастен на чувствата на другите в условията на мултиетническа среда. Това е в унисон с наличието на добра вътрешна мотивация и емоционална осъзнатост сред изследваните ученици.

Като най-нуждаещи се от усъвършенстване се открояват вътрешната мотивация и способността да се влияе на емоциите на другите.

В резултат на анализите на резултатите от настоящото изследване може да се формулират следните изводи.

– Установи се, че в резултат на разработената и апробирана образователна технология се повиши нивото на компетентност на изследваните ученици за установяване на дефектите при плетене на кръглоплетачни машини с голям диаметър и причините за тяхното възникване.

– Равнището на компетентност на изследваните ученици за диагностициране на плетачни игли от кръглоплетачните машини също е повишено в резултат на разработената и апробирана образователна технология.

– Емоционалната интелигентност на изследваните ученици, отличаваща се с динамична структура, в която най-добре са представени емпатията, вътрешната мотивация и социалните умения, също бележи подобряване в резултат на разработената и апробирана образователна технология.

Хипотезата в настоящото изследване се потвърди. В резултат на разработената и приложена образователна технология на обучението по професия „Десенатор на текстил“, специалност „Компютърно проектиране и десениране на плетени плоски изделия“, в мултиетническа среда, при която бяха осигурени оптимални педагого-психологически условия за обучение и възпитание, се постигна подобряване на образователните резултати на учениците и повишаване нивото на тяхната емоционална интелигентност.

Това носи „добавена стойност“ за учениците – като личности, които са добре подготвени професионално, успешно се социализират, ефективно комуникират и работят в екип с хора от различни етнически групи, мотивирани са за успех.

Резултатите от апробирането на образователната технология представляват ясна индикация, че наред с обучението по професията и специалността съществува необходимост от възпитаване на отвореност на българските ученици към другостта, за разчупеност на стереотипите, отнасящи се до дискриминацията по национална и етническа принадлежност, формиране на ценностни ориентации, съдържащи толерантността, разбирането, уважението, зачитането на другия, желанието за ефективен диалог.

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. Наредба № 2 от 8 септември 2015 г. за осигуряване на качеството на професионалното образование и обучение.

2. Национална квалификационна рамка на Република България.
3. Стратегия за развитие на професионалното образование и обучение в Р България за периода 2015 – 2020 г.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Aleksandrova, N. (2009). *Emotsionalnata inteligentnost – predpostavka za interkulturen dialog V: Mreza za interkulturen dialog i obrazovanie Balgariya-Turtsiya. Narachnik za prepodavатели*. Sofia: Format Vision. [Александрова, Н. (2009). Емоционалната интелигентност – предпоставка за интеркултурен диалог В: Мрежа за интеркултурен диалог и образование България – Турция. Наръчник за преподаватели. София: Формат Вижън.]
- Golman, D. (2000). *Emotsionalna inteligentnost*. Sofia: Kibeа. [Голман, Д. (2000). Емоционална интелигентност. София: Кибеа.]
- Koleva, I. (2012). *Etnopsihologicheski model na obrazovatelnoto vzaimodeystvie*. Sofia: RAABE. [Колева, И. (2012). Етнопсихологически модел на образователното взаимодействие. София: РААБЕ.]
- Mihova, M. (2002). *Prepodavaneto i ucheneto, Teorii, stilove, modeli. V. Tarnovo: ASTARTA*. [Михова, М. (2002). Преподаването и ученето, Теории, стилове, модели. В. Търново: АСТАРТА.]
- Mladenova, M. & Pavlov, V. (1992). *Protsesi i mashini v pletachnoto proizvodstvo – chast 2*. Sofia: Tehnika. [Младенова, М. & Павлов, В. (1992). Процеси и машини в плетачното производство – част 2. София: Техника.]
- Haralabus, A. (2008). *Mashini i protsesi v trikotazhnoto proizvodstvo*. Sliven: Zhazhda [Харалабус А. (2008). Машини и процеси в трикотажното производство. Сливен: Жажда]

VOCATIONAL EDUCATION IN MULTICULTURAL ENVIRONMENT

Abstract. Along with teaching specialty in vocational education its essential for the Bulgarian students to be educated to respect people of different ethnicity. This article examines educational technology which forms students' value orientation associated with tolerance, respect and skills for effective dialogue.

✉ **Eng. Ivan Koychev Gospodinov**

Vocational School of Textile and Clothing „Dobri Zelyazkov“
Sliven, Bulgaria

E-mail: pgto_1883@abv.bg